

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗА СПОРТИВНИМ НАПРЯМОМ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті розкрито актуальність спортивного напрямку профільного навчання в старшій школі та проаналізовано основні вимоги до його впровадження. Викладені нагальні проблеми організації профільного навчання за спортивним напрямом та окреслено пріоритетні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: профільне навчання, спортивний напрям, старша школа.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних напрямків державної освітньої політики України є модернізація загальної середньої освіти. Сьогодні відбувається переосмислення основних цілей та відповідних завдань шкільної освіти у відповідь на об'єктивні тенденції у світовому і, зокрема, європейському освітньому просторі. А це зумовлює пошук шляхів удосконалення освіти старшого ступеня загальноосвітньої школи у контексті формування її нової якості, адекватної нинішній історичній епосі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед домінуючих підходів до оновлення змісту освітньо-виховного процесу у старшій школі є інтеграція загальної й допрофесійної освіти, переорієнтація на профільне навчання, тобто забезпечення спеціалізованої підготовки старшокласників на основі їх індивідуальних особливостей та схильностей, пізнавальних інтересів та потреб, свідомого вибору напрямку професійного самовизначення, самореалізації та успішної соціалізації [1; 6].

Ідея профільності старшої школи теоретично обґрунтована та практично впроваджується у вітчизняних закладах середньої освіти за різними напрямками відповідно до соціально диференційованих видів діяльності, зумовлених суспільним розвитком праці та соціальним попитом [3]. Згідно з Концепцією профільного навчання профілізація змісту освіти реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості кожного учня у виборі власної освітньої траєкторії та забезпечує формування єдиної життєвої, світоглядної, наукової, культурної та професійної компетентності з метою подальшого становлення висококваліфікованого фахівця. Великим "плюсом" профільної школи є наступність між середньою та вищою освітою, що значно підвищує якість останньої [4]. Водночас, за даними Л. Романенко, В. Малишева та ін., впровадження профільного навчання у старшу школу вимагає перегляду змісту шкільної освіти в контексті підвищення її прикладності [7].

Підґрунтям до впровадження профільного навчання в старшій школі стало прийняття Законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Концепції профільного навчання в старшій школі, Національної доктрини розвитку освіти, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, на яких базуються сучасні тенденції удосконалення освітньо-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Дослідники О.В. Котова, Т.Т. Ротерс та ін. вказують на підвищення інтересу до покращення стану здоров'я, фізичного вдосконалення та формування фізкультурної освіти учнівської молоді на рівні держави, що зумовлює необхідність відокремлення фізичного виховання як напрямку профілізації навчання старшокласників, який у Концепції профільного навчання визначено як спортивний [5; 8]. Продуктивні тенденції вітчизняного і зарубіжного шляхів профілізації старшої школи, а також об'єктивні вимоги ринку праці свідчать про важливе соціальне значення спортивного напрямку профілізації у зв'язку з проблемою збереження здоров'я населення країни й потребою у висококваліфікованих спеціалістах для її розв'язання. Кризова ситуація у сфері фізичної культури, що актуалізує перегляд і удосконалення професійної підготовки фахівців, а також сучасні трансформації в шкільній освіті, що вимагають пошуку нових підходів у фізичному вихованні учнівської молоді, обґрунтовують доцільність відокремлення спеціальної фізкультурної освіти як навчального профілю у старшій школі та розробки її теоретико-методичних засад.

Вивчення сучасної науково-методичної літератури та аналіз вітчизняного досвіду підтверджують недостатнє запровадження спортивного напрямку профільного навчання, неоднозначність підходів до його організації та відсутність чітко визначених технологій конструювання змісту спеціальної фізкультурної освіти на старшому ступені загальноосвітньої школи. Так, на сьогодні в Україні функціонує всього 2,6% загальноосвітніх навчальних закладів, де впроваджено спортивний профіль навчання [2].

До об'єктивних чинників низької популярності спортивного напрямку профілізації середньої освіти, за даними Інституту інноваційних технологій та змісту освіти, відносяться: недосконала матеріально-технічна (58%) та навчально-методична (30%) база навчальних закладів, недостатність

висококваліфікованих педагогічних кадрів, підготовлених до роботи у профільній школі (13%), низька мотивація школярів до здобуття професій вчителя фізичного виховання чи тренера з виду спорту та інертність батьків до навчального процесу і його результату (22%) [2]. Водночас якість підготовки абітурієнтів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю на тлі стабільно високого конкурсу при вступі дозволяє говорити про недостатню увагу до предмету "Фізична культура" у загальноосвітніх школах, та актуалізує питання впровадження навчального профілю за спортивним напрямом у старшій школі.

Завдання дослідження – здійснити аналіз основних вимог до впровадження спортивного напрямку профілізації старшого ступеня шкільної освіти; розглянути актуальні проблеми організації профільного навчання за даним напрямом та визначити пріоритетні шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність вирішення проблеми якісної загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної освіти за спортивним напрямом вимагає удосконалення структурної побудови змісту навчання старшокласників, обґрунтування його дидактичних аспектів, адаптації до сучасних вимог ринку праці, інтересів учнів, перспектив подальшої освіти, особливостей соціально-економічної інфраструктури, потреб, інтелектуального і культурного потенціалу регіону, забезпечення функціонального зв'язку та наступності між середньою та професійною освітою, розробки оригінальної моделі організації навчального процесу та ефективної системи моніторингу якості спеціальної фізкультурної освіти.

Посилення освітнього аспекту фізичного виховання в старшій школі зумовлює зміну характеру фізкультурної освіти з репродуктивного у продуктивний, що здатний підготувати учнів до творчого застосування набутих знань і навичок та постійного самовдосконалення [7; 8]. Проте, як стверджують практики, сьогодні спортивний напрям профільного навчання "завис" між проголошеними цілями і реаліями дійсності, оскільки нагальні проблеми середньої освіти, отримані у спадок з радянських часів, досі не вирішені.

Вивчення суті проблеми профілізації старшої школи, аналіз досвіду організації профільного навчання у вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладах та необхідність врахування сучасних тенденцій європейського освітнього простору дозволили визначити основні вимоги до впровадження спортивного профілю допрофесійної підготовки старшокласників:

Забезпечення попередньої допрофільної стадії підготовки учнів основної школи шляхом організації спеціалізованих класів, елективних груп тощо.

Розробка навчальних планів старшої школи (профільного пакету предметів), на основі вимог майбутнього професійного вибору, об'єктивних тенденцій розвитку освіти й науки, індивідуальних потреб, інтересів та можливостей учнів, регіональних, кадрових і матеріально-технічних умов закладу середньої освіти.

Формування стійкої системи підвищення мотивації та професійного самовизначення учнів основної школи, а також залучення батьків у визначення майбутнього навчального профілю.

Перехід від традиційного оцінювання, що враховує помилки і "незнання" учнів у вигляді зниження оцінки, до "накопичувальної", що кількісно і якісно враховує навчальні досягнення школярів.

Організація професійної підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів, що включає переорієнтацію на професіоналізацію старшого ступеня шкільної освіти, формування діяльної гуманістичної позиції та засвоєння сучасних освітніх технологій, необхідних для реалізації профільного навчання.

Змістове наповнення освітнього процесу старшої профільної школи за спортивним напрямом та його повноцінне навчально-методичне забезпечення гарантує якість та конкурентоспроможність допрофесійної підготовки. Засвоєння змісту шкільної освіти за спортивним напрямом профілізації має, по-перше, забезпечувати загальноосвітню підготовку учнів, по-друге – підготовку до майбутньої професійної діяльності, по-третє – формувати початкові професійні якості та вміння.

Необхідно відмітити існування ряду проблем з якісним впровадженням спортивного профілю старшої школи. В останніх виступах та публікаціях у ЗМІ авторитетними освітянами висловлені думки про матеріальну, кадрову і навчально-методичну неготовність шкіл до профільного навчання. Так, по-перше, недостатня кількість висококваліфікованих вчителів фізичної культури в загальноосвітніх школах. Крім того, високий відсоток педагогів не мають спеціальної підготовки до профільного навчання старшокласників за спортивним напрямом, а також досить низьку мотивацію до підвищення якості фізкультурної освіти школярів. По-друге, обмежені можливості вибору спортивного профілю навчання у контингенту сільської учнівської молоді, оскільки сільська школа, як правило, малокомплектна, і тому однопрофільна. По-третє, слабка спортивно-матеріальна база шкіл з причин недостатності фінансування на оновлення шкільних спортивних споруд, придбання сучасного обладнання та інвентарю. По-четверте, відсутність чітко визначеної технології конструювання змісту профільної освіти за спортивним напрямом. Узагальнюючи досвід організації профільного навчання старшокласників за спортивним напрямом у загальноосвітніх навчальних закладах, варто сказати, що

навчальні програми не завжди відповідають критеріям ефективності, не завжди мають якісне науково-методичне підґрунтя.

Дана ситуація потребує підвищеної уваги, оскільки ключовою ланкою профільного навчання є матеріально-технічне, кадрове та навчально-методичне забезпечення профільних шкіл. Проте ефективне вирішення вищезазначених проблем потребує формування загальної стратегії провадження спортивного напрямку профільного навчання, що передбачає організацію гнучкої системи допрофільної та профільної освіти на основі реалізації інноваційних ідей за рахунок комплексного вирішення науково-методичних, кадрових та фінансових проблем.

Висновки. Таким чином, пріоритетними заходами щодо підвищення ефективності провадження спортивного напрямку профілізації старшого ступеня шкільної освіти є:

- постійна профорієнтаційна робота з учнівською молоддю з метою підвищення мотивації до здобуття спеціальної фізкультурної освіти;
- підвищення статусу предмету "Фізична культура" у загальноосвітніх навчальних закладах;
- формування професійної готовності майбутніх вчителів фізичної культури до профільного навчання за спортивним напрямом у вищих закладах освіти, а також відповідне підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- розробка експериментальних програм профільного навчання за спортивним напрямом, навчально-методичних комплексів курсів за вибором із метою поглиблення та розширення змісту профільних предметів з урахуванням особливостей соціально-економічної інфраструктури, потреб, інтелектуального і культурного потенціалу регіону, інтересів учнів, кадрового та матеріально-технічного забезпечення окремого навчального закладу, вимог ринку праці;
- пошук можливостей оновлення спортивно-матеріальної бази навчальних закладів, здатної забезпечити реалізацію завдань спортивного профілю;
- регулярне проведення моніторингу якості спортивного напрямку профілізації освіти старшокласників.

Подальше дослідження планується провести у напрямку розробки організаційної моделі профільного навчання старшокласників за спортивним напрямом.

Використані джерела

1. Бібік, Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці / Бібік Н. М. // Педагогічна і психологічна науки в Україні: до 15-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – К., 2007. – Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. – С. 95–106.
2. Василяшко І. Профільне навчання у старшій школі: стан і проблеми реалізації / І. Василяшко, М. Коваленко, О. Лозова // Управління освітою. – 2012. – липень. – № 14 (290). – С. 13-16.
3. Гнітецька Т. Досвід організації профільного навчання за спортивним напрямом (профіль – туризм) / Т. Гнітецька, І. Войтович // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць. – 2012. – № 4 (20). – С. 139-141.
4. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – Київ: Педагогічна преса, 2003. – № 24, грудень. – 32 с. – С. 3-16.
5. Котова О.В. Профільне навчання в старшій школі за спортивним напрямком, його сутність та проблеми / О.В. Котова // Вісник Запорізького національного університету. -2012. – № 1(7). – С.48-53.
6. Липова Л.А. Профілізація навчання: теорія і практика / Л.А. Липова, В.В. Малишев, Т.І. Паламарчук // Освіта і управління. – К., 2007. – Т. 10. – С. 50-55.
7. Романенко Л. Профільне навчання: теорія і практика, досвід, проблеми, перспективи / Л. Романенко, В.Малишев [та ін.] // Освіта регіону. – 2010. – №4. – С. 275-285.
8. Ротерс Т.Т. Профільне навчання за спортивним напрямом – сучасна модель реформування системи фізичного виховання школярів / Т.Т. Ротерс // Вісник ЛНУ імені Т. Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – Ч. II. – С. 182–187.

Djominina Z.H., Timoshenko A.V.

PROFILE TEACHING OF SENIOR PUPILS BY SPORTS DIRECTION: ACTUAL PROBLEMS AND WAYS OF THEIR DECISION

The article disclosed the topicality of a Sports Direction of profile teaching in senior school and analyzed basic requirements for its implementation. Set out the urgent problems of the organization of the profile teaching by Sports Direction and identified the priority ways of their solutions.

Key words: *profile teaching, Sports Direction, senior school.*

Стаття надійшла до редакції 29.08.2013 р.